

DOI: 10.7596/taksad.v2i1.199

İsim ve Sıfatları Çerçevesinde Kur'an

The Qur'an within the framework of its Names and Attributes

Recep DEMİR*

Abstract

In the Quran there is lots of knowledge about itself alongside the information about Allah, universe, life, judgment day etc. In different verses of Quran, one can see some other words which point at the purpose of Quran, used instead of the word Quran. For example, the word “al-Dhikr” means as “the reminding the forgetful humankind; the word “al-Furqan” means as the separator of the truth and fallacy and the word “al-Nour” means as the lighter of darkness.

This study examines some words used instead of the word Quran, their meanings and their purpose of usage. The best way to understand Quran is to comprehend how Quran introduces itself. The other way is to understand what the Quran is not. There are some phrases in Quran narrating what the Quran is not. This study also examines the words used for this purpose.

Keywords: Quran, Names of Quran, al-Furqan, al-Dhikr, al-Nour.

Özet

Kur'an'ı Kerim incelendiğinde içerisinde Allah'ı, hayatı, evreni ve ahireti tanıtan çeşitli bilgiler yanında bizzat kendini (Kur'an'ı) tanıtan bilgilerin de olduğu görülür. Kur'an'da yer alan çeşitli ayetlerde Kur'an kelimesi yerine Kur'an'ın gayesini ifade eden farklı bazı isim ve sıfatlar kullanılmaktadır. Örneğin, “Zikir” ismi, unutmaya özelliğine sahip insana kendini ve yaratanı hatırlatan, “Furkan” ismi doğru ile yanlış birbirinden ayıran ve “Nûr” ismi de, karanlıkları aydınlatan anlamında kullanılmıştır.

Bu çalışmada, Kur'an kelimesi yerine Kur'an'da kullanılan elli civarındaki isim ve sıfatların bir kısmı incelenerek bunların anlamları ve kullanılma amaçları ele alınmıştır. Kur'an'ı tanımanın en iyi yolu bizzat Kur'an'ın, kendisini hangi isim ve sıfatlarla

tanımladığını kavramak ve anlamaktan geçer. Bunun yanında Kur'an'ın ne olmadığını da bilmek gerekir. Kur'an'da yer alan bu tür tanımlamalar da araştırma içerisinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kur'an'ın isimleri, Mecîd, Furkan, Nûr, Zikir.

Giriş

Dünya ve ahiret mutluluğunu arzulayan insanlığın buna ulaşabilmesi için hayat kitabımız olan Kur'an'ı çok iyi tanınması ve anlaması gerekmektedir. Kur'an'ı tanımanın en önemli vasıtası yine Kur'an'ın kendisidir. Bu çerçevede Kur'anda kendini tanıtan pek çok ayet yer almaktadır.¹ Bazı hadislerde de Kur'an'ı tanıtan bir takım isimler yer almaktadır.² Ayrıca farklı ilim dallarına mensup ilim adamları, kendi uzmanlık alanları perspektifinden bakarak yaşadıkları çağın ve ortamın önemseydiği sorunları öne çıkarmak suretiyle bazen savunmacı bir mantıkla Kur'an'ı tanımlamışlardır.³ Ancak biz burada hadislerdeki isim ve sıfatlarla diğer ilim dallarınca yapılan tanımlara girmeden bir makale sınırları içinde Kur'an'ın, Kur'anda geçen bazı isim ve sıfatlarını ele alarak yüce Kitabımızı tanıtmaya çalışacağız. Kaynaklarımızda Kur'an'ın isimlerinin sayısı konusunda bir ittifak sağlanamamış olup farklı rakamlar zikredilmiştir. Bazıları bu isimleri yüze kadar çıkarmış bazıları da daha aşağı seviyede tutarak elli beş olduğunu ifade etmişlerdir.⁴ Bu farklılıklar bazı sıfatların isim olarak sayılıp sayılmamasıyla alakalıdır. Subhi es-Salih Kur'an'ın yaygın ve meşhur isimlerinin Furkan, Zikir, Tenzil olduğunu bunun dışındakilerin Kur'an'ın sıfatları olduğunu belirtir.⁵ Biz bu tartışmalara girmeden isimlerin/sıfatların daha çok kullanılanlarını ele alacağız. Çünkü bu isimlerin her biri Kur'an'ın bir yönünü ortaya koymakta ve onun hedeflerini bize daha iyi tanıtmaktadır.

---

*Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, recepdemir55@gmail.com.

¹ Al-i İmran, 3/138; Şuara, 26/1-2; Hicr, 15/1; Vakıa, 56/77-80.

² Güzellikleri bitmez ve tükenmez bir derya anlamında *el-Bahr*; Kur'an da sizden öncekilerin ve sizden sonrakilerin haberi vardır bağlamında *el-Haber*; Allah'ın sağlam ipi anlamında *Hablüllahi'l-Metin*; Gereklerini yerine getirerek kendisine tutunan kimse için bir koruma *el-İsme*; Kendisine uyan kimse için kurtuluş olduğunu ifade anlamında *en-Necât* gibi isim ve sıfatlarla anılmıştır. Bu hadisler için bkz., Tirmîzî, *Fedâilü'l-Kur'an* 14; Dârimî, *Fedâilü'l-Kur'an* 1.

³ Mesela Kelamullah'ın mahlûk olup olmadığının tartışıldığı bir dönemde kelamcılar Kur'an'ı şöyle tanımlamıştır: Kur'an-ı Kerim, Mushaflarda yazılı, ezberlenerek kalplerde korunmuş, dillerimizle okunan, kulaklarımızla duyulan ve mahlûk olmayan Allah kelimasıdır. Bkz., İ. Azam *Fıkh-ı Ekber*, İ. Azam'ın Beş Eseri, s. 67. Hukukçular da delil olma yönünden Kur'an'ı şöyle tanımlamışlardır: Kur'an, Peygamberimize indirilmiş ve tevatür yoluyla bize gelmiş olan kitaptır. Bkz. Wensink, "Kuran", *İslâm Ansiklopedisi* (İA).

Bir başka tanım da şu şekildedir: Hz. Peygambere vahiy yoluyla indirilmiş, mushaflarda yazılmış, tevatürle nakledilmiş, tilavetiyle ibadet olunan mu'ciz kelimadır. Zerkânî, *Menâhil*, I, 12.

⁴ Ez-Zerkeşî, *el-Burhan*, I, 273.

⁵ Es-Salih, Subhi, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'an*, s.20-21.

1. Kitab

Kitap ismi, Kur'an isminden sonra en meşhur ve en çok kullanılan bir isim olup Kur'an'ın ikinci adıdır. Birçok ayette tekrar edilmiştir. Kur'an ismi kök itibarıyla “**kıraat**”tan gelir. Kıraat, “Harfleri ve kelimeleri okuyarak bir araya getirmektir.” Kitab ise “kitabet” ten gelir ki, “Harfleri yazarak bir araya getirmektir”.⁶ Ona “Kur'an” adını vermekte “lisanlarda okunması”; “Kitab” adını vermekte de “kalemlerle yazılması” özelliği nazarı itibara alınmıştır. Kur'an'ı bu iki tarzda adlandırmakla, O'nun sadece bir yerde değil, iki yerde muhafazasına itina gösterilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Yani O'nun hem sadırlarda(gönüllerde) hem de satırlarda saklanmasına işaret edilmiştir. Böylece birinin unutulması halinde diğeri hatırlatır.⁷ Hakikatte Kur'an günümüze kadar böyle gelmiştir.

Kur'an'da “el-Kitab” kelimesi genel anlamda bütün peygamberlere verilen vahiylerin toplamı için kullanılmıştır.⁸ Ehl-i Kitab ifadesini de bu çerçevede değerlendirdiğimizde onunla vahye muhatap olmuş insanlar kastedildiği anlaşılır. Kur'an kendinden önceki vahiylerle kitap ismini verdiği gibi, kendisini de kitap olarak adlandırır.⁹ Kitabın ilmi de Allah katındadır¹⁰

Burada şöyle bir soru akla gelmektedir. Kur'an indiriliş sürecinde yani henüz kitap haline gelmeden kendisini kitap olarak mı isimlendirmektedir? Kendi ifadelerinden bu anlaşılmaktadır.¹¹ Böyle adlandırmakla vahyin devam edeceği ve ayetlerin sonunda bir kitap olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca bu durum Kur'an ayetlerinin yazılması gerektiğine bir işaretir. Nitekim sonunda Kur'an iki kapak arasında bir kitap haline gelmiştir. Bir başka deyişle Kur'an Allah'ın katında kitaptır¹², vahyin inmeye devam ettiği 23 yıllık süreçte kitaptır ve daha sonra iki kapak arasına getirilerek kitap halini almıştır.

Kitaplar okunmak ve anlaşılacak için vardır. Kitapların yazılmasında okuyuculara bir şeyler öğretmek ve onların duygu ve düşüncelerinde yeni ufuklar açmak hedeflenir. Kitapların konuları vardır. Bu konuların içinde önem dereceleri vardır. Ana konuları vardır, ikinci derece önemi haiz konular vardır. Kitapların bir bütünlüğü vardır. Kitapların ana fikirleri ve hedefleri vardır. İşte Kur'an'da bu saydığımız kitapların niteliklerine sahiptir. Ama Kur'an bunların hepsinden farklı olarak sonsuz bir ilim sahibi ve her türlü eksiklikten uzak yüce Allah'ın kelimidir.

---

⁶ Rağb, el-Müfredat, s.440.

⁷ Draz, Muhammed A., *En Mühim Mesaj Kur'an*, Çev: Suat Yıldırım, Akçağ Yay., Ankara 1985, s.4-5.

⁸ İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev: Süleyman Ateş, AÜİF yayınları, Ankara 1975, s.21-22.

⁹ Yusuf, 12/1; Şuara, 26/2; Kasas, 28/2; Neml, 27/1.

¹⁰ Ra'd, 13/43.

¹¹ Bu ayetler için bir önceki dipnota bakılabilir.

¹² Levh-i Mahfûz (Buruc, 85/22), Ummu'l-Kitap (Zuhuf,43/4), Kitabun Meknûn (Vakıa, 56/78) ayetlerinde bu duruma işaret edilmektedir.

Kur'an, ayrıca insanı ve kâinatı da bir bakıma kitap olarak görür. Kur'an, kâinat ve insan kitabıyla birlikte okunması gereken bir kitaptır. Ne kâinat ve insan, Kur'ansız layıkıyla anlaşılabilir, ne de Kur'an, tabiat ve insanla ilgili bilgiler olmadan anlaşılabilir.

2. Zikir

Sözlükte *zıkr*, “hatırlamak, anmak, bir şeyi sürekli zihinde tutmak, bildirmek, haber vermek, telaffuz etmek” gibi anlamlara gelir.¹³ Kur'an'ın isimlerinden biri olan Tezkire¹⁴ de aynı kökten türemiş olup “hatırlatma, birisinin dikkatini çekme, işaret etme” anlamlarına gelir.¹⁵

Kur'an kendini *Zıkr* olarak adlandırır.¹⁶ Bazı ayetlerde Kur'an'dan “ez-Zıkrü'l-Hakîm”¹⁷ diye bahsedilir. Yani o, hikmetli ifadelerle dolu bir zikirdir(hatırlatmadır).

Kur'an insanların “elest bezminde” yüce Allah'a verdikleri “Evet sen bizim Rabbimizsin” sözünü hatırlatır. İnsanların yaşadığı çevredeki olumsuz koşullar, nefis, mala ve makama düşkünlük ona kendisini ve yaratıcıyı unutturabilir. İnsanın işlediği kötülükler vicdanın derinliklerinde iyilikseverlik, adalet, hoşgörü vb. değerleri küllendirip örtebilir. Dolayısıyla insan artık yaratılış gayesine uygun olmayan davranışlar işleyerek çıkmaz sokaklara girebilir. Ve insan gaflete düşerek niçin yaratıldığını unutabilir. Çünkü insan yaratılış gereği unuttandır.¹⁸ İşte, bu dönemlerde Allah, insana asıl varlık nedenini hatırlatır. Onu, yaratılışına uygun bir hayat çizgisine çekmek ister. Bu anlamda Kur'an'da zıkr kavramı unutma ve gaflet kelimelerine zıt anlamda ve onlarla bir arada kullanılarak insanlar uyarılmaktadır.

“ *Rabbini, içinden, yalvararak ve ondan korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah ve akşam zikret/an. Gafillerden olma.* ”¹⁹

“ ... *Kalbini, bizi anmaktan gafil kıldığımız kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme.* ”²⁰

“*Onu zikretmemi/hatırlamamı bana unutturan ancak şeytandır.* ”²¹

İnsan maddi arzularını doyurarak değil, yaratılış amacını her an aklında tutarak ve Allah'ı zikrederek mutluluğa ulaşır. Bu zikre somut örnek olarak namazı verebiliriz. Namaz en önemli bir zikirdir. Bir başka ifadeyle namaz, zıkrın bir bölümü, bir şeklidir; zıkr ise namazdan daha kapsamlıdır.

¹³ Rağb, *el-Mufredât*, s. 181-182; İbn Manzûr, *Lisan*, IV, 308-309.

¹⁴ Hakka, 69/ 48

¹⁵ Rağb, *el-Mufredât*, s.182.

¹⁶ Âl-i İmran, 3/58; Yusuf, 12/104; Hicr, 15/ 6,9; Nahl, 16/44; Enbiya, 21/50; Yasin, 36/69.

¹⁷ Âl-i İmran, 3/58.

¹⁸ Taha, 20/115.

¹⁹ A'raf, 7/205.

²⁰ Kehf, 18/28.

²¹ Kehf, 18/63.

“Dikkat edin! Kalpler ancak Allah’ın zikriyle doyuma ulaşır.”²²

“Doğrusu namaz kötü ve iğrenç şeylerden alıkor, Allah’ın zikri ise ne büyüktür.”²³

Kur’an zikirdir. Çünkü o, önceki peygamberlerin kavimlerine yaptıkları uyarıları ve kavimlerinin onlara verdiği cevapları yeniden hatırlatır. Geçmiş kavimlerin başlarına gelen belaları veya onların mutlu yaşamlarını hikâye ederek hatırlatır ve muhatapların ibret nazarına sunar. Kur’an’ın büyük bir bölümü bu hatırlatmaların örnekleriyle doludur.

Kur’an kendine zikir diyerek, Allah’ı en güzel hatırlamanın yolunu da göstermiş olmaktadır. O da Kur’an’ı çok okumak ve ondan öğüt almaktır. İnsanların hayatı tam bir zikir olmalıdır; çünkü zikri bırakanın arkadaşı ancak şeytandır.²⁴

3. Furkan

Bu kelime kök olarak “ayırarak, ayırt etmek” anlamlarına gelir.²⁵ Hak ile batıl, hidayet ile dalalet, aydınlık ile karanlık, iyilik ile kötülük Kur’an sayesinde ayırt edildiği için bu isim verilmiştir. Ayrıca parça parça indiği için, içerisinde din ve dindarlara yardım vaadleri bulunduğundan, okuyanı şek ve şüpheden kurtardığından ve manen kişileri desteklediği için böyle adlandırılmıştır.

*“Alemlere uyarıcı olsun diye kuluna **Furkan**’ı (hakla batılı ayıran Kur’an’ı) indiren Allah’ın şânı ne yücedir.”²⁶*

*“Sana Kitab’ı, kendinden öncekileri tasdik edici olarak hak ile indirdi. Daha önce insanlara yol göstermek üzere Tevrat ve İncil’i indirmişti. **Furkan**’ı da o indirdi.”²⁷*

Varlık aleminde insan; yaratıcısı, evren ve diğer insanlarla ilişki içerisinde. Bu ilişkilerinde insanların davranışlarını çoğu kere onların inanç, düşünce ve zihin dünyası belirler. İşte Kur’an insanlarda Müslümanca bir zihin oluşturmak suretiyle doğru davranışlarda bulunmalarını sağlayarak onlara yardım eder. İçinde bulunduğu karmaşık yapı içerisinde insanın isabetli tercihler yapmasına katkıda bulunur. Kur’an ile hayatı anlamaya çalışan insanların elinde çok sağlam ölçütler/kıstaslar bulunur. Allah’ın emirlerine yapışan, yasaklarından kaçan ve ölçülü davranışlarda bulunan kişilere Allah, iyiyi kötüden ayırt edecek bir meleke/yeti vereceğini belirtiyor.²⁸ Dolayısıyla Kur’an, oldukça karmaşık ilişkiler yumağı içindeki insanın, zihnindeki bulanıklığı ortadan kaldırmakta ve ona berrak bir anlayış ve kavrayış kazandırmaktadır. Değerler karmaşası içinde yüzen, yanlış doğru, çirkini güzel,

²² Ra’d, 13/28.

²³ Ankebut, 29/45.

²⁴ Zuhuruf, 43/36.

²⁵ Rağib, *el-Mufredât*, s.391.

²⁶ Furkan, 25/1.

²⁷ Âl-i İmran, 3/3-4.

²⁸ Enfâl, 8/29.

batılı hakk, zararı kâr olarak gören çağın insanı, furkan olan Kur'an'ın ölçütlerine oldukça muhtaçtır.

4. Nûr

Râgıb el-İsfahanî nuru iki kısımda ele alır. Birisi, gözle görülen ve gözün görmesini sağlayan nurdur (ışık). Diğeri ise, gönül gözüyle akledilen, fark edilen nurdur. Bunlar aklın ve Kur'an'ın nurudur. Akıl da Allah'ın insana verdiği ve onun önünü aydınlatan bir nurdur.²⁹ Kur'an'ın nur olması, tevhidî, ahlakî bakımdan yani manevî yönden insanların körlüğünü gidermesidir. Kur'an, insanların imansızlık, ahlaksızlık, tanrısızlık gibi manevî dünyalarıyla doğrudan alakalı karanlıkları aydınlatan bir ışıktır.

Kur'an'a nur benzetmesini daha somut olarak şöyle ifade edebiliriz. Kur'an'sız bir hayat demek, kapalı bir gecenin zifiri karanlığında yolunu bulmaya çalışan insanın durumuna benzer. Kur'an'ın aydınlığında olmak ise, güneşin aydınlığında nereye gideceğini, ne yapacağını bilen bir insanın durumuna benzer.

Unutkanlığı ve gafletiyle kalbini, aklını ve duyularını bir gece haline getiren insanda fecrin doğması için Allah nurunu, yani kitaplarını gönderir. Eğer insan, inat etmez ve kibir göstermeyip aklını ve kalbini bu nura açarsa kalbi aydınlanır ve orada iman oluşur. Bu imanı hayata bir anlam kazanır.

Kur'an'da nurun karşıtı olarak zulumât (karanlıklar) kelimesi kullanılmaktadır. Bazı ayetlerde Kur'an'ın, karanlıklardan nura/aydınlığa çıkardığından söz edilir.³⁰ Nur kelimesi tekil olarak geçtiği halde, karanlıklar kelimesi çoğul olarak geçmektedir. Bu şu demektir. Işık tektir, karanlık çoktur. Eğer insanlar Kur'an'ın ışığında yürümezlerse sayısız karanlıklar içinde bocalayıp dururlar.

Kur'an bütün varlığa ışık tutar. İnsan eğer Kur'an'ın nuruyla aydınlanarak kendi varlığını ve yerini tanırsa, o gerçekten mutlu olur. Kur'an'ın nuruyla aydınlanmış insan hayata, evrene ve diğer varlıklara, ölüme ve ölümden sonraki hayata daha farklı açılardan bakar. Bu demektir ki insanın topyekûn hayata tevhidî bir perspektiften bakmasıdır.

5. Beyan

Yüce Allah, Kur'an'da insanlar için açıklanması gereken konuları açıklamıştır. Yani Kur'an, insanlar için bir beyandır ve bildiridir.

“Bu kitabı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için de bir müjdecî olarak indirdik.”³¹

Bu ayette geçen *“her şey için bir açıklama”* ifadesi doğru anlaşılmalıdır. Kur'an'da bu ve benzer cümlelerle Allah'ın bütün bilimleri açıkladığı ve orada Astronomiden Tıbb'a ve

²⁹ Rağıb, *el-Mufredât*, s. 530.

³⁰ İbrahim, 14/1; Hadid, 57/9; Talak, 65/11.

³¹ Nahl, 16/89.

diğer müsbet bilimlere kadar her şeyin yer aldığı zaman zaman iddia edilebilmektedir. Elbette Kur'an'da bu bilimlere dair bazı önemli bilgiler yüzeysel olarak yer almaktadır. Ancak hiçbir zaman Kur'an'ın temel amacı bu bilimlere dair malumat vermek olmamıştır. Yani o, ne bir astronomi ne bir fizik ne de tıp kitabıdır. Kur'an bu bilimlere dair bilgiler verirken temel hedefi insanları hidayete sevkettir. Bu ayette kastedilen şey hidayet veya dalaletin, kurtuluş veya azabın neleri yapmakla elde edileceğidir.³² İyi ile kötünün, hem bireysel anlamda hem de toplumsal anlamda ne olduğu konusunda usul ve esasa dair bilinmesi gereken her şeydir. Yani Kur'an, insanın özellikle dinî ve ahlakî konulardaki temel ihtiyaçlarına cevap teşkil edecek bir açıklamadır. Şunu da belirtmeliyiz ki Kur'an, genellikle ilke ve prensipler düzeyinde insanlara hitab etmiştir. İlk muhataplara dair bazı ayrıntılara yer vermesi de daha sonraki muhataplara bir yönüyle mesaj vermeye yöneliktir. Eğer Kur'an her şeyi detaylı bir şekilde açıklamış olsaydı, insanlığın inkişafının, ideal hedeflere doğru ilerlemesinin önünü kapamış olurdu. Dolayısıyla insan çeşitli kabiliyet ve yeteneklerini kullanamazdı. Kur'an insanların dünya ve ahirette mutlu olabilmeleri için gerekli olan temel bilgileri onlara vermekle yetinmiştir.

6. Ruh

Ruhun mahiyeti tarih boyunca hep tartışma konusu olmuş; ama onun varlığı da ayrı bir gerçek olarak görülmüştür. Ruh denince, hayatın kaynağı³³ ve canlılık akla gelir. Kur'an'a ruh denirken³⁴ onun manevi gıdasını alamamış, küfür ve şirk bataklığına saplanmış kimselerin hasta ruhlarını tekrar sıhhatli bir duruma döndüreceğine vurgu yapılmıştır.

Kur'an'ın farklı ruhlar üzerinde hayran bırakıcı tesirini icra etmesi, onun, insanların karşısına duygu ve düşüncelerine uygun düşen, inanç ve hareketlerine cevap veren ve kafalarını kurcalayan büyük meselelere tam bir çözüm getiren kendine has bir cazibe ile çıkmış olmasıdır. Kur'an onların gerçeğe, iyiye ve güzele olan ihtiyaçlarına dinî, ahlakî ve edebî özellik arz eden bir yapı ile tatmin edici bir şekilde cevap vermiştir.³⁵

Gerçekte Kur'an tevhid çağrısıyla, hayat bahşeden ilkeleri, öğüt ve tavsiyeleriyle adeta hayat veren bir ruhtur. Nitekim Kur'an bu özelliği ile kabile hayatı süren ve ahlakî açıdan oldukça geride olan bedevî bir toplumdan kısa bir sürede büyük bir medeniyetin mimarları olacak insanlar yetiştirmiştir. Kur'an'ın ilk muhataplarına ve sonrakilere aşk, şevk ve ruh veren şey ilahî kelimelerdir. Çünkü O, Allah'ın emrinden bir ruhtur.

³² Mevdûdî, Tefhim, III, 47.

³³ Rağib, el-Mufredât, s. 210.

³⁴ Şura, 42/52.

³⁵ Draz, Muhammed A., Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru, Çev: Salih Akdemir, Ankara 1983, s.73.

*İşte böylece, sana emrimizden bir ruh vahyettik. Sen, Kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat onu, kullarımızdan dilediklerimizi hidayete erdirmek üzere bir nur kıldık. Ve sen, şüphesiz doğru yola ulaştırmaktasın.”*³⁶

Kur'an nüfuz ettiği gönülleri devamlı bir şekilde etkilemekle kalmamış, aynı zamanda tezahürüne imkân verildiği her yerde yayılmaya yönelmiştir. İnsan tabiatı ve eşyanın hakikatiyle kendine has bir uyum içinde ruhları derûni bir tesirle harekete geçirmiş olması, bugün de Kur'an'ın manevi nüfuzunun geçerliliğini belgeleyen açık bir delil teşkil etmektedir.

7. Kalam

Klm kökü, “iki duyu organından biri ile idrak olunan tesiri ifade eder. Kalam işitme duyusu, kelm ise görme duyusu ile idrak olunan şeydir. Manzum lafızlara, o lafızların altında toplu halde bulunan manalara da kalam denir. Bir bakıma Arapçada anlamlı kelimelerden oluşan bütüne kalam denir.”³⁷ Kalam, “söz veya kendi kendine yeterli olan şey” anlamına da gelir.³⁸ Kalam sözcüğü Kur'an da Allah'a izafe edilerek Kelâmullah şeklinde kullanılmaktadır.³⁹

Kur'an'da klm kökünden gelen çeşitli isim sigaları vardır: Kelime, kelimât, kelim, kalam. Hz. İsa Allah'tan bir kelimedir (kelime minallah)⁴⁰ Bu ayette Hz. İsa'yı işaret eden kelimenin nekre olması, onun Allah tarafından garip bir kelime, bir fiil, manalı bir eser, alışılmışı aykırı bir yaratma işi olup hak olduğunu bildirir.⁴¹ Hz. Zekeriya'nın, kısır (âkir) hanımından olan Hz. Yahya, Hz. İsa'yı ilk tasdik eden zat olmaktadır.⁴² Hz. Yahya'nın annesinin Hz. Meryem'e “benim karnımdaki senin karnındakini tasdik ediyor” demesi⁴³ bundandır.

Kelime” nin çoğulu olan “kelimât” Kur'an'ın farklı yerlerinde geçmekte olup Hz. Adem'den son peygambere kadar gelen bütün vahiyleri içine alacak şekilde kullanılmıştır. Hz. Âdem, Rabb'inden kelimeler (kelimât) almış,⁴⁴ Hz. İbrahim kelimelerle sınanmıştı.⁴⁵ “Hani Allah, o iki bölükten birinin muhakkak sizin olacağını vaad ediyordu da siz, silâhı bulunmayanların, elinize düşmesini istiyordunuz. Hâlbuki Allah, sözleriyle (kelimâtih)

³⁶ İsra, 17/85; Şura, 42/52.

³⁷ Rağib, *el-Mufredât*, s. 457.

³⁸ Fîrûzâbâdî, *Basâiru Zevî't-Temyîz*, Thk. M. Ali en-Neccâr, Beyrut ts., klm md., IV, 377.

³⁹ Bakara, 2/75; Tevbe, 9 /6; Fetih, 48/15.

⁴⁰ Âl-i İmrân, 3/39.

⁴¹ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Yay., İstanbul 1971, II, 1101.

⁴² Âl-i İmrân, 3/39.

⁴³ Yazır, *Hak Dini*, II, 1095-1096.

⁴⁴ Bakara, 2/37.

⁴⁵ Bakara, 2/124.

gerçeği yerine getirmek ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu.”⁴⁶ “Allah’ın kelimeleri değiştirilemez”⁴⁷

İnsanlar birbiriyle en kolay söz ile iletişim kurarlar. İnsanî iletişim vasıtası kelimeler olunca yüce Allah da tarihin farklı dönemlerinde bu vasıtayı kullanmak suretiyle insanlarla iletişim içine girmiştir. Ve her kavme kendi diliyle hitap etmiştir. Bu sünnetullah gereği Kur’anın ilk muhatapları Arap olduğu için onlara da kendi dilleriyle hitap etmiştir.

Sözler insanların zihin dünyasında önemli izler bırakır. Bu sözler özellikle de yerli yerinde ve tam zamanında söylenirse. Kur’an, insanların hem duygularına hem de düşüncesine hitap eden, soyutu somut hale getiren benzetmeleriyle, delilleriyle, ikna sistemiyle, güzel hitaplarıyla, beşeri eserlerden oldukça farklı yapıya sahip olan bambaşka ilahî bir sözdür.

8. Rahmet

Rahmet; yakınlık, ince muamele, nazik davranış, acımak demektir.⁴⁸ Allah’ın rahmeti onun yaratıklarına nimet vermesi demektir. Kur’an hem kendini hem de Tevrat’ı rahmet olarak nitelendirmektedir.⁴⁹ Kur’an diğer peygamberlere gönderilen vahiyleri de rahmet olarak nitelendirir. Ayrıca Hz. Peygamber’in insanlara gönderilmesi de Allah’ın rahmetinin eseridir.⁵⁰ Bu nitelendirmelerden anlaşılan Allah’a ulaştıran vahiyler ve Hz. Peygamberin gönderilmesi Allah’ın rahmetinin tecelli etmesidir.

Allah insanları iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt edebilecek yapıda yaratmıştır. Çünkü insan, yaradanını hissedebilecek ve onun var olduğunu kavrayabilecek kapasitededir. Ne ki insan, gerek yapısında taşıdığı zaafılardan gerekse içinde yaşadığı olumsuz koşullardan etkilenmekte ve bu fitratındaki saflığı yitirerek olumsuz davranışlar sergileyebilmektedir. Kur’an’ın anlatımıyla tarih bunun örnekleriyle doludur. İşte Allah c.c. akıl ve vicdan verdiği insana onun unuttuğu ve terk ettiği gerçekleri sözlü olarak ayrıca hatırlatmaktadır. Bu ise Allah’ın rahmetinin yansımasıdır. Yüce Allah yarattığı insanı kendi kavrayış ve kapasitesiyle başbaşa bırakmayıp, ona acıyarak ve ona ince muamelede bulunarak onun önünü aydınlatmış, ona yardımcı olmuştur.

9. Şifa

Kur’an’ın bir özelliği de onun gönüllerde olana⁵¹ ve Mü’minlere şifa olmasıdır.⁵² Kur’an’ın şifa veren bir kelimeler olması nasıl anlaşılmalıdır? İnsanların hastalıklarına gerçek anlamda şifa verenin Allah olduğu bilinmektedir. Kur’an’ın şifa vermesi ise, şirk bataklığına

⁴⁶ Enfâl, 8/7.

⁴⁷ Yunus, 10/64.

⁴⁸ Rağb, *el-Mufredât*, s.196.

⁴⁹ En’am, 6/154; A’raf, 7/154; Hûd, 11/17; A’raf, 7/52, 203; Yusuf, 12/111.

⁵⁰ Enbiya, 21/107.

⁵¹ Yunus, 10/57.

⁵² İsra, 17/82; Fussilet, 41/44.

saplanmış ve hakikati inkâr ederek yüce yaratıcıya kafa tutan hasta gönülleri tedavi etmesidir. Ahlakî açıdan son derece aşağı seviyelerde olan hastalıklı ruhların gerçek şifasıdır. Yani Kur'an, hakka, hakîkate ve ahlakî güzelliğe ters düşen ne varsa hepsi için bir şifa ve arınma vasıtasıdır.

Bilindiği gibi insan hayatı kolaylıkla zorluğun, umutla umutsuzluğun, korkuyla güvenin bir arada yer aldığı bir alandır. İşte bu zor durumlarda Kur'an insanlara umut, güven ve hayata tutunmanın yollarını öğretmektedir. Bu konuda özellikle savaş zamanlarında mü'minleri teselli eden ayetler dikkat çekicidir.

*“O (düşman) topluluğu takip etmekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da sizin gibi acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan onların ümit edemeyeceği şeyleri umuyorsunuz.”*⁵³

10. Azîz

Eşsiz, yüce, şerefli, değerli, üstün kuvvetli, galip benzersiz, kendisine üstün gelinemeyen, erişilemez, âciz bırakılmaz anlamlarına gelen Azîz kelimesi Kur'an'ın bir sıfatı olarak Kur'an'da şöyle gelmiştir. *“Onlar kendilerine gelen Zikri(Kur'an'ı) inkâr ettiler. Hâlbuki o öyle eşsiz(Azîz) bir kitaptır.”*⁵⁴

Peygamberimiz, Kur'an'ın kendisinin en büyük mucizesi olduğunu söylemiştir.⁵⁵ Gerçekten Kur'an, bir benzerinin meydana getirilememesi demek olan mu'cizevi yönünü ve eşsizliğini dil ve üslubuyla, tutarlı ve çelişkisiz oluşuyla, prensiplerinin canlılığıyla, günümüze kadar hiçbir değişikliğe uğramadan gelmesiyle, ilmî buluşlara ışık tutan ayetleri vb. birçok yönlerden isbat etmiştir. O, kendisiyle zıtları yenen, eşi benzeri olmayan bir Kitaptır. Zerkeşî, “Muarazaya yeltenenleri aciz ve akim bıraktığından Kur'an aziz diye nitelenmiştir” der.⁵⁶

“Azîz” kelimesi, aynı zamanda yüce Allah'ın sıfatlarından ve kendisine üstün gelinemeyen, güçlü, mutlak galip, eşi benzeri olmayan vb. anlamlara gelir.⁵⁷ Bu kelime Peygamberimiz⁵⁸ ve mü'minler⁵⁹ için de kullanılmıştır. Böylece; azîz bir Kitabı, azîz bir ümmet için, Azîz bir Peygambere, Azîz olan Rabb indirmişti, demek olur.⁶⁰

⁵³ Nisa, 4/104.

⁵⁴ Fussilet, 41/41.

⁵⁵ Buhari, *Fedâilu'l-Kur'an* 1; Müslim, *İman*, 239.

⁵⁶ Zerkeşî, *el-Burhan*, I, 279.

⁵⁷ Rağîb, *el-Mufredât*, s.313; Ibn Manzûr, *Lisanûl-Arab*, V, 374; Zerkeşî, *el-Burhan*, I, 279; Yazır, *Hak Dini*, VI, 4210.

⁵⁸ Bkz. Tevbe, 9/128.

⁵⁹ Bkz. Münafıkûn, 63/8.

⁶⁰ Râzî, *Tefsir*, I, 17.

Kur'an, Azîz oluşuna zamanı şahit tutar: “O, ancak bütün alemlere öğüttür. Bir süre sonra onun verdiği haberlerin hakikat olduğunu gayet iyi bileceksiniz.”⁶¹ Kur'an'ın aziz oluş yönlerinden biri de delillerinin kuvvetli olması ve batılı darmadağın etmesidir. “Hayır, biz Hakk'ı batılın üstüne atarız da o onun beynini parçalar, derhal onun canı çıkar. (....)”⁶² “Onda her galip gelmeye çalışanı alt eden ender bir kuvvet; her âlimin ilminin yanında sönük kaldığı bir ilim; her âlimin, şairin, yazarın ve liderin kuvvetinden üstün bir kuvvet vardır. Üstelik nesiller ve asırlar değiştiği halde ondaki bedî', nefis nadide manalar tükenmiyor. Hatta öyle anlaşılıyor ki, dünyanın ömrü bitse dahi insanlar, onun ihtiva ettiği hakikatlerin hepsini ihata edememiş olacaklardır.”⁶³

11. Hakîm

Bu kelime lügatte, hikmetli, hikmet ve hüküm ifade eden, hikmet dolu, iyice açıklanmış, muhkem kılınmış, sağlam, hâkim, âlim, hikmet sahibi, işlerini en güzel bir biçimde yapan anlamlarına gelir.⁶⁴ Kur'an'da “Hikmet dolu Kur'an'a andolsun”⁶⁵ şeklinde Kur'an'ın bir sıfatı olarak gelmiştir.

Hâkîm kelimesi, Kur'an da en çok Allah'ın sıfatı olarak geçmektedir. Allah'ın bir sıfatı olarak değerlendirildiğinde, her şeyi en üstün ilimle bilen, son derece muhkem ve sağlam yaratan, doğru olandan başkasını söylemeyen ve yapmayan, işlerini en güzel bir biçimde yapan, hâkim vb. anlamlara gelmektedir.⁶⁶

Kur'an, hakîmdir; hakkı batıldan ayırma hükmünü veren, kendisinden hükümler elde edilen, lâfız ve manasıyla hikmetlerle dolu bir kitaptır. Muhkemdir; herhangi bir bozukluğun arız olmasından korunmuş, muhafaza edilmiştir. Yanlış ve eksiklikten uzaktır. Kur'an bütünüyle hikmettir, hikmeti dile getirir, doğruyu gösterir. Hâkimdir, itikatta hak ile bâtılı, fiilde doğru ile eğriyi birbirinden ayırır.

12. Hüda

Yol göstermek, iyi yola güzellikle rehberlik etmek hidayet bulmak anlamlarına gelen bu kelime hem müteaddi hem de لازم olarak gelir. Kur'an'ın en önemli ve öncelikle özelliklerinden biri hiç şüphesiz hidayet rehberi olmasıdır. Hidayet kitabı olduğu pek çok ayette dile getirilmektedir. “Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, göğüslerde olan (sıkıntılara) bir şifa ve insanlara bir yol gösterici ve rahmet gelmiştir.”⁶⁷

⁶¹ Sâd, 38/87-88.

⁶² Enbiya, 21/18.

⁶³ Draz, Muhammed A., *Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru*, s.85.

⁶⁴ Rağb, *el-Mufredât*, s.127; Ibn Manzûr, *Lisanûl-Arab*, XII, 140; 374; Zerkeşî, *el-Burhan*, I, 280.

⁶⁵ Yâsîn, 36/2.

⁶⁶ Râzî, *Tefsir*, I, 15 ve VIII, 78; Kurtubî, *Tefsir*, XIV, 50.

⁶⁷ Yûnus, 10/57. Diğer ayetler için bkz.: Bakara 2/2,97, 185; Ali İmran'in 3/138; En'am 6/157; A'raf 7/52, 203; Tevbe 9/33; Yusuf 12/111; Nahl, 16/64, 89, 102; Nem, 27/12; Lokman 31/3; Casiye, 45/20; Saff, 61/9.

Yol göstermek anlamına gelen bu kelimedeki en önemli incelik, kötü yolu değil sadece iyi ve doğru yolu göstermek anlamına gelmesidir. Buradan da Kur'an'ın daima hayra, iyiye, güzele ve doğru yola rehberlik ettiği anlaşılır.⁶⁸ Hz. Peygamberin görevi de hidayet rehberliğidir. Kur'an'ın rehberlik etme amacı onun üslûbuna da yansımıştır. Zira o, bir inanç prensibini, hukuku bir kuralı eğitici bir üslupla ele alınmıştır. Okuyucuyu eğitmekten alıkoyan ya da oyalayan hususların tamamı âdeta arka plana atılmış ve gizlenmiştir. Kıssalarda zaman, mekân ve şahıs unsurlarının kapalı geçilmesi, kıssadan alınacak ibretin, eğitici yönün öne çıkarılması nedeniyledir.

Kur'an-ı Kerim, muttakiler,⁶⁹ mü'minler⁷⁰ ve bütün insanlara⁷¹ hidayet kaynağı olduğu için bu isimle anılmıştır.

13. Kerîm

Kur'an ismiyle beraber en çok kullanılan sıfattır denilse mübalağa edilmiş sayılmaz. Kerem sahibi, aziz, şerefli, faziletli, şaşırtıcı güzel ve değerli gibi anlamlara gelen bu kelime Kur'an'ın bir sıfatı olarak ayette şöyle geçmektedir. “O, elbette değerli bir Kur'an'dır”⁷²

Bu kelime, hem insan hem de Allah için bir sıfat olarak kullanılmıştır. İnsan için kullanıldığında, iyi ahlaklı, güzel davranışlı, değerli, asil, cömert, hür, vb. anlamlara gelir. Yüce Allah için kullanıldığında ise, lütüf ve ihsan sahibi, cömert, verdiği nimetler tükenmez, karşılık beklemeden veren, hayrı çok, günahları örten, çok affedici, her türlü şeref ve fazileti kendisinde toplayan, işleri övülmeye layık, yüce vb. anlamlara gelir.⁷³

Kur'an, çok değerli, feyizli, oldukça faydalı, yüceltmeye ve saygıya layık, tekrarlarıyla usandırmayan, insanların benzerini meydana getiremeyeceği mu'ciz bir kitap olduğu için bu adla anılmıştır.

14. Mecîd

Mecd genişlik kerem ve ululuk anlamındadır.⁷⁴ Dört ayette gelen mecîd, ikisinde Esmâ-i Hüsnâ'dandır. “O, övülmeye layıktır, iyiliği boldur (mecîd).”⁷⁵ “O, arşın sahibidir, yücedir (mecîd).”⁷⁶ Diğer iki ayette ise Kur'an'ı nitelemektedir. “Kaf. Şerefli (Mecîd) Kur'an'a andolsun.”⁷⁷ “Kur'an dünyevî ve uhrevî yücelikleri (mekarim) ihtive ettiğinden mecîd olarak

⁶⁸ Taberi, *Tefsir*, XI, 124; Razi, *Tefsir*, I, 15 ve III, 197; Ragıb, *El-Müfredât*, s. 541;

⁶⁹ Bakara, 2/2.

⁷⁰ Bakara, 2/97.

⁷¹ Bakara, 2/85.

⁷² Vâkıa, 56/77.

⁷³ Taberî, *Tefsir*, XXVII, 204; Râzî, *Tefsir*, I, 17, 191; Ragıb, *El-Müfredât*, s. 428; Ibn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, XII, 510; Cürcanî, *Ta'rîfât*, s. 193.

⁷⁴ Ragıb, *El-Müfredât*, s. 463.

⁷⁵ Hûd, 11/73.

⁷⁶ Burûc, 85/15.

⁷⁷ Kâf, 50/1

nitelendi”⁷⁸ Zerkeşî şöyle der: Mecîd şeref demektir. Kur’an’ın tebdil, tağyir, ziyade ve noksandan korunması ve benzerini getirmekten aciz bırakması onun şerefındendir⁷⁹ Zamahşerî de mecid nitelemesiyle ilgili olarak, Levh-i Mahfuz’da oluşu, şeytanların ilişmesinden korunduğunu bildirir.⁸⁰

Asıl kaynağından Hz. Peygambere gelişinde, oradan da kıyamete kadar sürecek olan intikalinde her türlü tebdil, tağyirden korunmuş olması, kendine samimiyetle yönelenlere sağladığı sınırsız faydaları ve i’cazıyla, diğer kitapların hepsinden üstün ve şerefli bir yerde bulunması vb. sebeplerle şeref kazanmış bir kitaptır.

15. Mesanî

İkişer, ikişerli, ikili, mükerrer, tekrarlanan, bir şeyin katı, katlı, kıvrımlı, ikiye katlanan şey, tekrar edilmek suretiyle ikilenen şey, bir şeyin katı gibi anlamlara gelir. “Mesnât” kelimesinin çoğuludur.⁸¹ Kur’an da şöyle gelmektedir: “Allah, sözün en güzelini, birbirine benzer, ikişerli bir kitap halinde indirdi. Rablerinden korkanların, ondan derileri ürperir...”⁸² Bir başka ayette Fatiha suresi için bu kelime kullanılmıştır.⁸³

Kur’an’da kıssalar, öğütler, tavsiyeler, zihinlere iyice yerleşmesi için, belli bir düzen ve ahenk içinde tekrar edilir; bunun için ona Mesânî denilmiştir. Kur’an, tekrar tekrar okunmasıyla da Mesânî’dir. Ayrıca Kur’an’da konular genellikle ikili- karşıtlı olarak ele alınır: Emir-nehiy, va’d-vaîd, cennet-cehennem, melek-şeytan, mü’min-kafir, rahmet-azab, nûr-zulmet, reca-havf, yer-gök, iyi-kötü .....vb. hususlar bu şekilde zıtlarıyla anlatılır; bunun için ona Mesânî (ikişerli) denilmiştir. Bundan başka, bu kelimenin “sena (övgü)” dan “mesna”nın çoğulu olduğu kabul edilirse, bu takdirde “övgüye layık Kitap” demek olur. Bir başka görüş olarak da, şiirde kâfiye denildiği gibi, Kur’an ayetlerine de Mesânî denildiği ifade edilmiştir.⁸⁴

16. Mev’ıza

Dinî öğüt, nasihat, va’z, dine uygun olmayan şeylerden men etmeyi ifade eden söz; bir kimseye sevap ve ikaba dair kalbini yumuşatacak söz söylemek, nasihat etmek; Allah’ın cezasını hatırlatıp azabından korkutmak, itaat etmesini emir ve tavsiye etmek anlamlarına

⁷⁸ Ragıb, *El- Müfredât*, s. 463.

⁷⁹ Zerkeşî, *el-Burhan*, I, 280.

⁸⁰ Zamahşerî, *Keşşaf*, VI, 223.

⁸¹ Ragıb, *El- Müfredât*, s. 83; Ibn Manzûr, *Lisanu’l-Arab*, XIV, 118.

⁸² Zümer, 39/23.

⁸³ Bkz. Hicr, 15/87.

⁸⁴ Yazır, *Hak Dini*, V, 3074; Wensinck, *İA*, VII, 792; Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara 1989, s.36; Ateş, Süleyman, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, V, 78 ve VII, 542.

gelir.⁸⁵ “Andolsun ki biz size, (muhtaç olduğunuz şeyleri) açıklayan ayetler ve sizden önce gelip geçenlerden misâl ve muttakîler için bir öğüt indirdik.”⁸⁶

Kur'an hem kendini⁸⁷ hem Tevrat'ı⁸⁸ hem de İncil'i⁸⁹ Mev'ıza olarak niteler. Kur'an, insanlara gerekli öğütleri verir, onların akıllarına ve kalplerine hitap ederek doğru yolu bulmalarını, kötülüklerden uzak kalmalarını sağlar. Karşı gelenlere ilahi azabı hatırlatır; itaat edenlere ise kavuşacakları mükâfatları müjdeler.

Zikr, bir hatırlatma iken Mev'iza, muhataba etki edecek söz söylemektir. Muhataba etki etmek için ikna edici konuşmalar yapmak gerekir ki Kur'an gerek üslubu gerekse kullandığı lafızlar bakımından bunu en güzel bir şekilde gerçekleştirmektedir.

Kur'an Ne Değildir?

Kur'an gerek nazil olduğu dönem gerekse daha sonraki muarızların kendi aleyhinde ortaya koydukları veya koyabilecekleri iddialara gerekli cevapları vermiştir. İlahi kelama düşman olan bu kimselerin iddialarını ele alıp sorgulamış ve bunları kesin bir dille reddetmiştir. Şimdi bu ifadelerden Kur'an'ın ne olmadığı üzerinde durmak istiyoruz.

1- O “iftira” değildir. Müşrik Araplar beşer sözü ile ilahi söz arasındaki farklılığı gayet iyi bildikleri halde inatlarından Kur'an'ı uydurma diye nitelemişlerdir. “Biz bunun dediklerini son dinde de işitmedik. Bu düpedüz uydurma!”⁹⁰ Kur'an da tehdidi ayetleriyle onların bu iddialarını kesin olarak çürütmüş ve reddetmiştir.

Kur'an'ın Hz. Muhammed (as) tarafından uydurma olmadığına dair pek çok delil ileri sürülebilir. Mesela vahiy bazen onun arzu etmediği tarzda gelmiş, bazen de onun görüşünde isabetli olmadığını bildirmiştir. Kendisinden yapılması istenen bazı hususlarda oyalanacak olsa, şiddetli bir şekilde uyarılar gelmiştir.⁹¹

2- O, “beşer sözü” değildir. Kur'an'ı tebliği eden Hz. Muhammed'in (as) ümmî olduğunu beraberinde onu yazdırıp okuyan kimsenin olmadığını bilmelerine rağmen bunu söylediler. Uzun süre Kur'an hakkında düşünen Velid b. Muğire inadından “bu beşer sözüdür” der. Kur'an onun bu iddialarını aynen alıp nakleder ve onlara gerekli cevabı verir. “O düşündü, ölçtü biçti. Kahrolası nasıl da ölçtü biçti. Yine kahrolası nasıl da ölçtü, biçti. Sonra baktı. Sonra surat astı, kaşlarını çattı, sonra arkasını döndü, böbürlendi; bu dedi, rivayet edilip öğretilen bir büyüden başka bir şey değildir. Bu sadece bir insan sözüdür.”⁹²

⁸⁵ Ragıb, El- Müfredât, s. 527; Ibn Manzûr, Lisanu'l-Arab, VII, 116; Yazır, Elmalılı, Hak Dini, II, 1180.

⁸⁶ Nûr, 24/34.

⁸⁷ Âl-i İmrân, 3/138; Yûnus, 57

⁸⁸ A'raf, 145; Hûd, 120; Nûr, 34.

⁸⁹ Mâide, 5/46.

⁹⁰ Sâd, 38/7.

⁹¹ Bkz. Tahrim, 66/11; Ahzâb, 33/37; Tevbe, 9/43,80,84,113.

⁹² Müddessir, 74/18-25.

Bu iddiaları şöyle cevaplandırılır: “Biz onların, ‘ona bir insan öğretiyor’ dediklerini biliyoruz. Haktan saparak kendisine yöneldikleri adamın dili a’cemî, bu ise apaçık Arabî bir dildir.”⁹³

3- O, “öncekilerin masalları” değildir. Müşrikler onun Allah tarafından vahyolunmadığını, önceki insanların haberlerinden derleme olduğunu söylemek istiyorlardı.⁹⁴ Eğer iddia ettikleri gibi, öncekilerin haberlerinden derleme olsaydı, benzer kitaplar vücuda getirilirdi. İnsanların bilgi açısından her devirde bir öncekinden daha ileri seviyede olduğu yani tekâmül ettiği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla Kur’an’a ilk muhatap Arapların bilgi düzeyleri, kendilerinden çok önce yaşamış olan insanlardan daha ileride olması gerekir. Eğer öncekiler ona kaynaklık edebilmişlerse, sonrakiler bilgi açısından daha ileride bulunduklarından onların eserlerinin benzerini meydana getirmekten aciz olmamaları gerekirdi. Oysa durum hiç te öyle olmamıştır.

4- O, “karmakarışık rüyalar, şiir, sihir” değildir. Kur’an’ın nazil olduğu dönem Müşrikleri şiir ve sihrin ne olduğunu çok iyi bilmekteydiler. Buna rağmen Hz. Peygamber’e belâğat ve fesahatin en yüksek mertebesinde olan Kur’an verilince nübüvvet ve risalet iddiasından soyutlamak için ona şairlik isnat ettiler. “Hayır, dediler, Muhammed’in söyledikleri karmakarışık rüyalar, hayır onu uydurmuş, hayır o şairdir. Eğer bizim kendisine inanmamızı istiyorsa o zaman bize öncekilerin mucizelerle gönderildikleri gibi o da bir mucize getirsin.”⁹⁵

5- Kur’an onların “karmakarışık rüyalar” iddialarına dikkate almaya değer bulmadığından cevap bile vermez. Şiir olduğu iddialarını Kur’an ile şiir arasındaki açık farkı belirterek reddeder ve bunu onların düşüncesizliklerine verir. “O Kur’an elbette değerli bir elçinin sözüdür. O, bir şairin sözü değildir. Ne az inanıyorsunuz. O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.”⁹⁶

6- Tarih boyunca ilahi vahyi kabule yanaşmak istemeyen münkirler birçok peygambere sihir isnat etmişler ve onları da sihirbaz ilan etmişlerdir. Hz. Süleyman⁹⁷, Hz. İsa⁹⁸, Hz. Mûsâ⁹⁹ sihir ithamına maruz kalmış peygamberlerdir.

Müşrikler Hz. Peygamber’e “kâhin”, “sâhir” derken Kur’an’a karşı da “sihirdir” deyip yüz çevirdiler.¹⁰⁰ Onların bu iddialarına Peygamberin şöyle cevap vermesi yüce Allah tarafından istenmiştir. “De ki: ‘Ben size Allah’ın hazineleri yanımdadır demiyorum. Gaybı da bilmem, size ben meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyuyorum.’ De ki: ‘Körle gören bir olur mu?’ Düşünmüyor musunuz?”¹⁰¹

⁹³ Nahl, 16/103.

⁹⁴ Enfâl, 8/31-32.

⁹⁵ Enbiyâ, 21/5.

⁹⁶ Hâkkâ, 69/40-43.

⁹⁷ Bakara, 2/102.

⁹⁸ Mâide, 5/110.

⁹⁹ Yûnus, 10/76.

¹⁰⁰ Hûd, 11/7.

¹⁰¹ En’âm, 6/50.

7- Kur'an'da hiçbir çelişki ve tutarsızlık yoktur. Çelişki ve tutarsızlık bilgisizlik, unutkanlık, dalgınlık, yalan ve iftira gibi sebeplerden meydana gelir. Allah Teâlâ, bu vb. her türlü eksiklerden beri olduğundan emirleri de her türlü çelişki ve tutarsızlıktan, noksandan münezzehtir. “Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Eğer o Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, onda birçok tutarsızlıklar bulurlardı.”¹⁰²

8- Kur'an'a cinler, şeytanlar vb varlıklar zarar veremez. Kur'an cinlerin, şeytanların ve aldatıcı güçlerin tesirinden ve her türlü tasallutundan uzak olduğu gibi kötü niyetli, önyargılı kimselerin de zararlarına karşı korunmuş bir kitaptır. “senden önce hiçbir rasûl veya nebi göndermedik ki, halkın hidayetini umarak gayret gösterdiğinde şeytan onun temennisi hakkında bir vesvese vermek, ümidini kırmak istemesin. Ama Allah şeytanın attığı o vesveseyi giderir, sonra da ayetlerini sapasağlam, muhkem kılar. Zira Allah her şeyi bilen ve hikmet sahibidir.”¹⁰³

9- O, değiştirilecek değildir. Müşrikler Hz. Peygamber'den başka bir Kur'an getirmesini istediler. Hz. Peygamber bu tür istekleri yerine getiremeyeceğini, böyle bir işe kalkıştığı takdirde kendisini büyük bir azabın beklediğini haber verir.¹⁰⁴

10- Onda şüphe yoktur. “İşte o kitap, kendisinde hiç şüphe yoktur.”¹⁰⁵ “Rayb” bir işte bir durum vehmedip, bu işin vehmolunduğu gibi açığa çıkmasıdır.¹⁰⁶ Emalılı “rayb” kelimesinin izahı sadedinden şu açıklamaları yapar: Kitaplar içinde “kendisinde şüphe olmayan” ve Allah'ın kitabı olduğu kesin olan, doğru yolu açıkça gösteren bundan başka bir kitap yoktur. Bu kitapta ne vahyin niteliği ve inmesinde bir şüphe, ne de tebliğinde bir töhmet vardır... Sonra bu kitabın i'cazına da söz yoktur. Hakk'ın indirdiği, hakkın şiarı, doğru haber veren, maksadı yalnız iyilik ve insanlığın mutluluğu olan bu kitapta şüpheyi izin verecek ne bir cehalet ve gaflet, ne de bir kötü niyet ve bozuk maksadın tasavvuruna imkân vardır.¹⁰⁷

11- O şaka değildir. Yüce Allah'ın kelimandan daha ciddi bir söz olamaz. İnsanları zulüm, küfür ve her türlü karanlıklardan arındırmayı amaçlayan Kur'an'da şaka ve ciddiyetsizliğin yer alması düşünülemez. Kur'an en büyük öğüt kitabıdır. “*O hak ile batıl ayırt edici bir sözdür. O şaka değildir.*”¹⁰⁸

Kur'an'ın haber verdiği emir ve nehiyler, kıssalar ve meseller, dünya ve ahirete dair hüküm ve esaslar şaka değildir. Bunlar insanları eğlendirmek, hoş vakit geçirmelerini temin etmek için değildir. Kur'an'a bu nazar ile bakmalı ve onun ayetleri ciddiyet ölçüsü içinde değerlendirmelidir.

12- Onun benzeri meydana getirilemez. Bu gerçeği tehdidi ayetleri ifade eder. Edebiyat ve belâgatta dönemin zirvesinde olan Müşriklere meydan okuyarak (tehadî)

¹⁰² Nisâ, 4/82.

¹⁰³ Hacc, 22/52.

¹⁰⁴ Yûnus, 10/15-16.

¹⁰⁵ Bakara, 2/2.

¹⁰⁶ Ragıb, el-Müfredât, s. 205.

¹⁰⁷ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini, I,164.

¹⁰⁸ Tânk, 86/13.

onlardan önce tamamının benzerini, sonra on surenin benzerini ve en sonunda da bir surenin benzerini meydana getirmelerini istemiştir.¹⁰⁹ İnsanların bu konuda aciz kalacaklarını ve hiçbir şekilde bunun mümkün olamayacağını şöyle ifade eder: “*De ki: Andolsun eğer insanlar ve cinler bu Kur’an’ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar, hatta birbirlerine destek olup güç birliği yapsalar bile yine de onun gibi bir kitap meydana getiremezler.*”¹¹⁰

13- Bâtıl erişmeyen bir kitaptır. Kur’an önceki semavi kitapların maruz kaldığı tahriften korunmuş bir kitaptır. Çünkü o vahiy silsilesinin son halkasıdır ve son kitaptır. Kıyamete kadar insanların öne sürebilecekleri bir bahaneleri kalmaması için Kur’an’ın değişiklikten korunmuş olması gerekir. “Ona ne önünden ne de arkasından bâtil yanaşamaz.”¹¹¹

Sonuç

Kur’an’da Kur’an’a verilen bu isim ve sıfatlardan başkaları da bulunmaktadır. Bunlar, Hikmet, Müheymin, Hablullah, Ahsene’l -hadîs, Fasl, Kayyim, Tenzîl, Hakk, Urvetu’l-Vüska, Tezkire, Adl, Sıdk, Büşra, Kasas, Belâğ, Beşîr gibi.¹¹² Araştırmamızda üzerinde durduğumuz Kur’an’ın bu isim ve sıfatlarının bazıları Allah’ın isimleriyle benzerlik arzederken, el-Azîz, el- Azîm, el-Mecîd gibi; bazıları mesela el-Azîz gibi Rasulullah ve müminlerin bir sıfatı olarak kullanılmıştır. Yine Kur’ın bazı isimleri diğer semavî kitaplar için de kullanılmıştır, El- Kitap gibi. Bütün ilahi vahiylerin aynı isimle isimlendirilmesi, bütün ilahî vahiylerin aynı kaynaktan geldiği ve aynı hakikatlere çağırdığını ifade etmek içindir denilebilir.

Şunu belirtmekte fayda görmekteyiz ki, onun farklı isim ve sıfatları farklı yönlerine işaret ederek Kur’an’ı varmak istediği hedefleriyle bize tanıtmaktadır. Ancak bu isim ve sıfatları bir bütün halinde ele aldığımızda daha gerçekçi bir Kur’an tanımı ve algısı ortaya çıkar.

Yukarıda üzerinde durduğumuz isim ve sıfatlar bize Kur’an’ı şu yönleriyle tanıtmaktadır. Her şeyden önce ilahî bir kaynaktan gelmiştir O . Diğer semavi kitaplarla ortak isme sahiptir. Her türlü tebdil ve tahriften korunmuştur. Lafız ve mânâsıyla eşsiz bir özelliğe sahiptir. Doğruyu hatırlatmakta ve içeriğinde çağlara ışık tutan öğüt ve tavsiyeler bulunmaktadır. Neyin hakk neyin batıl olduğu noktasında gerçek mihenk ve gerçek ölçüdür O. Nâzil oluşundan günümüze kadar karanlıkları aydınlatan gerçek bir ışık ve nurdur. Ölmüş ruhları harekete geçiren ve onları diriltiren, verdiği ruh ile medeniyetler inşa eden emsalsiz bir kitaptır. Sözdür o, fakat herhangi bir söz olmayıp üzerinde söz söylenemeyecek kadar içerisinde derûnî anlamlar barındıran bir sözdür. Merhamet sahibi yüce Allah’ın insanlığa bir tenezzülü ve rahmetidir. Kalbî, ahlakî her türlü sosyal ve psikolojik hastalıklara şifadır.

¹⁰⁹ Bkz. Tûr, 52/34; Hûd, 11/13-14; Yûnus, 10/38.

¹¹⁰ İsrâ, 17/88.

¹¹¹ Fussilet, 41/42.

¹¹² Suyûtî bunların uzunca bir listesini verir. Bkz. Suyûtî, *el-İtkan*, I, 159-165.

Yolunu şaşırmış kimselere gerçek bir rehber ve kılavuzdur. Onun rehberliğinde yürüyen, ona sınıksız bağlanan kimseler gerek dünyada ve gerekse ahirette huzur ve mutluluğu yakalayacaklardır.

Kur'an kendisinin ne olmadığı konusundaki sıfatlarıyla da önemli mesajlar vermektedir. Bu bağlamdaki cevaplar daha fazla ona beşerî bir kaynak arama gayretinde olan muarızlara cevap sadedinde gelmiştir. Kur'an bu hususta gerek nüzûl dönemi muarızlarına gerekse sonraki çağlardaki müsteşrik iddialarına cevap olabilecek çok önemli reddiyeler sunmuştur.

Hülasa, Kur'an'ı gerek anlamının gerekse tanımanın en iyi yolu yine ona müracaat etmektir. Çünkü Kur'an'ın bir yerinde anlamı kapalı olarak gelen bir ifade başka bir yerde açıklanmakta; bir yerde muhtasar olarak gelen bir konu, başka bir yerde tafsilatlı bir şekilde yer almaktadır.

Kaynakça

- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İst. 1988-1991.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara 1989. 2. Baskı
- Cürcani, Seyyid Şerif, *Kitabü't-Ta'rifat*, Beyrut-1990.
- Darimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *es-Sünen*, (2c), Kahire 1386.
- Draz, Muhammed A. *En Mühim Mesaj Kur'an*, Çev: Suat Yıldırım, Akçağ Yay., Ankara 1985.
- , *Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru*, çev: Salih Akdemir, Mim Yayınları, Ankara 1983.
- el-İsfahânî, Rağıb Ebu'l-Kasım el-Huseyn b. Muhammed, *el-Müfredat fî Ğarîbi'l-Kur'an*, tahk. Nedim Maraşlı, Daru'l-Katibi'l Arabi trs.
- Es-Salih, Subhi, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'an*, Dersaadet, İstanbul trs.
- Ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdillâh, *el-Burhan fî Ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1. Baskı, Beyrut 1376/1957.
- Fîrûzâbâdî, *Basâiru Zevî't-Temyîz*, Thk. M. Ali en-Neccâr, Beyrut ts.,
- Wensink, A.J. "Kuran", *İslâm Ansiklopedisi* (İA) Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- İbn Manzûr, Ebu'l Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem el-Ensarî, *Lisanu'l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut trs.
- İmam-ı A'zam, *Fıkıh-ı Ekber*, İ. Azam'ın Beş Eseri, çev: M. Öz, İstanbul 1981
- İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev: Süleyman Ateş, AÜİF yayınları, Ankara 1975.
- Mevdûdî, Ebu'l A'la, *Tefhimu'l-Kur'an*, çev: M. Han Kayani ve diğerleri, İnsan yayınları, İstanbul 1986.
- Molla Hüsrev, *Mir'atu'l-Usûl*, S. Bilici Yay., İstanbul trs.
- Razi, Fahrüddîn, *Mefatihü'l-Gayb* (et-Tefsiru' l-Kebir), Mısır-ts.
- Suyutî, Celaluddin Abdurrahman, *el-İtkan fî Ulumi'l-Kur'an*, tahk. ve talk., Mustafa Dîb el-Buga, Daru Ibn Kesîr, 1. Baskı, Beyrut 1407/1987.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Camîu'l-Beyan* (tefsir), Mısır-1968, 3. Baskı.

Tirmizî, Ebu İsa, *Sünen*, (5c), 1934.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Yay., İstanbul 1971.

Zerkanî, Muhammed Abdulazim, *Menâhîlu'l-İrfan fî Ulumi'l-Kur'an*, Dâru İhyai Kütübi'il-Arabi, 1918.